

כסף, שיהיה החשבון בסופו — כשתוסיף עליו חומש, ותצרפנו לעשרים ושש סלעים שהעלה האחר, מגיע לאחד ושלשים סלעים ודינר הבעלים קודמים על כרחם לפדותו בל"א סלעים ודינר.

ומפרשינן: היכי דמי? דאמור מתחלה כז-א בעשרים ואחד, שעולה שיעור החומש לה' סלעים ודינר [שהסלע ד' דינרין], ולכשתצרפנו לכ"ו שהעלה זה, עולה לל"א ודינר, באופן זה הבעלים קודמין בעל כרחם לפדותה בל"א ודינר, שהרי שיעור הקרן עם החומש שפתחו תחילה, עולה לכ"ו ודינר — שהוא יותר על כ"ו שאמר השני — ובאופן כזה תמיד חייבים הבעלים לפדות. ועל כן מעלים הקרן כמו שהעלה השני, ומוסיפים חומש ממה שפתחו — ופודים. ואם לאו שלא פתחו בכ"א אלא בכ' כשאר משנה, אומר לו: הגעתיך

מתניתין:

מחרים אדם על ידי שאומר "הרי זה חרם" [ונתנו לכהנים] מקצת מצאנו⁽¹⁵⁾ ומבקר, ומקצת מעבדיו ומשפחותיו הכנענים, ומקצת משדה אחוזתו. ואם החרים את כולם שהיו לו, מאדם, או בהמה, או שדה אחוזה אינם⁽¹⁶⁾ מוחרמים⁽¹⁷⁾, דברי רבי אליעזר.

בית שמאי ובית הלל בדלא נישום, וזהו מחומרי בית שמאי], ובית שמאי סוברים להוסיף משום שהם מחמירין, אף כשלא נישום.

שנינו במשנה: אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ושש אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר הבעלים קודמין.

ומפרשינן: רצו — אין [כן פודים] לא רצו — לא, והטעם: דאמרי הבעלים אתא גברא לפדותו בחריקין [במקומנו], שהרי פדיונו לא פחות מקרן וחומש של בעלים, ויפדנו הוא.

ומתמהינן: ודינר שצריכים הבעלים להוסיף על שלשים ואחד אם רצו לפדותו — כמבואר במשנה — מאי עבדתיה [מה צורך בו], והרי כיון שנותנים שלשים ואחד כשעור קרן שהעלה השני, עם חומש על קרן שלהם, די בזה?!

ומשנינן: אמר רב ששת: מה שאמרו במשנה שבל"א ודינר הבעלים קודמים אינו כפשוטו: ולא מדובר שמתחילה אמרו בעשרים.

אלא הכי קאמר: אם רצו בעלים מעיקרא [כשפתחו תחלה] ליתן בפדיון השדה סכום

16. כתב הרמב"ם בפירושו המשנה, שתנא קמא חולק וסובר שאמנם אסור להחרים את כולם, אבל אם החרים הכל חל החרם. ופסק כך הרמב"ם [פ"ו מערכין ה"ב] שאם החרים הכל הם מוחרמים.

והמנחת חינוך [שנו ג] ציין שכך מפורש בתוספתא [פ"ד ה"י] שתנא קמא סובר שחל החרם בדיעבד.

15. כתב הרא"ש, שלכאורה, משמע שצאן זה מין נפרד ובקר מין נפרד, ואסור להקדיש את כל הצאן אף על פי שנשאר בקר.

אך הוכיח מהגמרא לא כך, שהדרשה בגמרא היא מאדם ולא כל אדם מבהמה ולא כל בהמה, הרי מוכח שכל הבהמות הן מין אחד ואם הקדיש צאן והשאיר בקר זה לא נחשב שהחרים הכל.

אחת כמה וכמה שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו.

ומפרשינן: וצריכא את כל הדרשות שאינו יכול להחרים הכל: דאי כתב רחמנא רק "מכל אשר לו" שמשמע ולא כל אשר לו, הוה אמינא: כל דאית ליה מכל המינים, את כולם יחד לא יחרים, אבל מין אחד כגון אדם, או בהמות או שדה לא התמעט, ואם כן ליחרמיה כוליה, לכן כתב רחמנא: "מאדם", למעט: ולא כל אדם. ואי כתב רחמנא "מאדם" לכו, היינו אומרים: דוקא כל עבדיו לא יחרים, כיון דלא סגי' ליה [לא מספיק לו] בלא עבודה של עבדיו, ועל כן לא יחרים את כולם, אבל שדה היינו אומרים שיכול להחרים את כולן, ואם משום שצריך שדה לפרנסתו, סגי' ליה שיקבל שדה בדיסתורן [באריסות] ויקבל מפרותיה מחצה, שליש או רביע, ולכן כתבה התורה: "משדה" למעט: ולא כל שדה אחוזה.

ואי אשמועינן רק שדה שלא יחרימנו כולו, היינו אומרים: דוקא שדה לא יחרימנו כולו משום דחיותיה [דחי ממנה], אבל אדם יכול להחרים כולו, ואם משום שצריך לעבודתו, סגי' ליה בשמעא [שמש] בעלמא, לכן כתבה התורה: "מאדם" ולא כל אדם.

אמר רבי אלעזר בן עזריה: מה אם חרמים שהם לגבוה [שהרי הם קדושים בקדושת הגוף עד שינתנו לכהן, תוס'] אין אדם רשאי להחרים (18) כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו שלא יבזבז להדיוט — ואפילו לעניים — יותר מחומש (19) מנכסיו.

גמרא:

מנא הני מילי שלא יחרים את כולם?

ומשנינן: דתנו רבנן: כתוב "אך כל חרם אשר יחרם איש לד' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו וגו' כל חרם קדש קדשים הוא לד'" ודורשים: "מכל אשר לו" — ולא כל אשר לו, "מאדם" ומשמע מקצת אדם יכול להחרים — ולא כל אדם, "מבהמה" יחרים — ולא כל בהמה, [ויש שלא גורסים את המיעוט "מבהמה"]. "משדה" אחוזה — ולא כל שדה אחוזה. יכול לא יחרים, ואם החרים יהו מוחרמין? תלמוד לומר: אך כל חרם, למעט: שיש חרם שלא חל, שאכין ורקין מיעוטים הם, דברי רבי אליעזר. אמר רבי אלעזר בן עזריה: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על

אדם יותר מדי.

19. הקשה הרש"ש, הרי לחרם האיסור הוא רק את כל נכסיו, ואם כן, איך אפשר ללמוד קל וחומר שצדקה לעניים אסור לתת יותר מחומש, והרי יש לומר, דיו לבא מן הדין להיות כנידון, וכשם שבחרם האיסור רק כל נכסיו, הוא הדין בצדקה כך.

17. מבואר בתוספתא שכל זה רק בחרם, אבל בהקדש אף על פי שאסור להקדיש הכל, אבל אם עבר והקדיש, מודה רבי אליעזר שחל ההקדש.

18. בתוספתא [פ"ד ה"י] מבואר שהוא הדין בהקדש שלא יקדיש את כל נכסיו. ופסק כך הרמב"ם [פ"ח מערכין ה"ג]. ובהמשך הגמרא מבואר שלומדים מכאן שגם בצדקה לא יבזבז

שאינו יכול למוכרם, [ולמעט שדה מקנה שאין יכול למוכרה מכירה עולמית שהרי חוזרת לבעלי האחוזת ביוכל – רבינו גרשום].

והלא בתו קטנה שיש לו רשות למוכרה לאמה עבריה, יכול יחרימנה? תלמוד לומר: "בהמה", מה בהמה יש לו רשות למוכרה לעולם, אף כל שיש לו רשות למוכרה לעולם⁽²²⁾ למעט בתו שאינו יכול למוכרה אלא כשהיא קטנה, אבל לא משבגרה – רבינו גרשום.

שנינו במשנה: אמר רבי אלעזר בן עזריה: אם לנכרה אין אדם רשאי להחרימם כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו.

ומתמהינן: והרי דברי רבי אלעזר בן עזריה היינו דברי ת"ק, שתנא קמא גם אמר אם החרימם את כולם אינם מוחרמים [רבינו

ואי אשמועינן רק הני תרתי [אדם ושדה] שלא יחרימם כולם, ולא היה כתוב "מכל אשר לו", היינו אומרים: משום כך לא יחרימם, דהכא באדם: חיותא, והכא בשדה: חיותא שמשניהם יחיה האדם, [ואם יחרימם את כולם אין מצויים תדיר עבדים אחרים טובים לקנות – רבינו גרשום] אבל מטלטלין⁽²⁰⁾ שמצוי לקנות אחרים במקום אלו שהחרימם – רבינו גרשום, ליחרימניהו כולו, לכן כתבה התורה: "מכל אשר לו" – ולא כל אשר לו ממטלטלין, והכל צריכי.

ומקשינן: "בהמה" למה ליה?

ומשנינן: לכדתניא: יכול יחרימם אדם בנו⁽²¹⁾, ובתו, עבדו ושפחתו העבריים, ושדה מקנתו שקנה מבעל האחוזת, וחוזרת לבעל האחוזת ביוכל? תלמוד לומר: "בהמה", ודורשים: מה בהמה יש לו רשות למוכרה, אף כל שיש לו רשות למוכרה, למעט בנו ועבדו העברי

ובשיטה מקובצת תירץ, שכל הסברא שאין מוכרה לעולם שייכת רק בבתו, משום שזה גירעון בכוח האב שאינו יכול למכרה לעולם. אך שדה אחוזת, אדרבה, זה יפוי כוחו של הבעלים שהיא חוזרת אליו.

והרש"ש תירץ, ששדה אחוזת, כיון שנמכרת עד היובל זה נקרא לעולם, שהרי כתוב בפסוק לגבי עבד עברי "ועבדו לעולם", ומפרשים עד היובל, הרי שעד היובל נחשב לעולם.

עוד יש לומר, שהפקעת היובל היא הפקעת שמתחדשת על המכירה ומפקיעה אותה, אך המכירה בעצמותה היא לעולם, ורק מכירת הבת לאמה עבריה נחשב שאין המכירה לעולם, כי המכירה היא רק לשש שנים. אמנם האחרונים חקרו בגדר שש שנים, אם זוהי מכירה לזמן, או

20. ברמב"ם [פ"ו מערכין ה"ב] משמע שגם במטלטלין יש חלוקת מינים, ואסור להקדיש מין אחד שלם אף על פי שנשאר לו מינים אחרים.

21. כתב הרא"ש, פשוט שאינו יכול להחרימם את בנו, כי הוא איננו שלו כלל, ונקטה הברייתא בנו אגב בתו.

אך הר"י כתב, שהיה צד גם בבנו שיוכל להחרימם, כיון שמציאת הבן מדרבנן שייכת לאב, ואם כן, יש לו קצת בעלות עליו.

22. הקשו התוספות, אם כן, איך אפשר להחרימם שדה אחוזת, והרי גם שדה אחוזת אינה נמכרת לעולם אלא חוזרת ביוכל. ותירצו התוספות כמה תירוצים.

גרשום] ובמה הם חולקים!?

מתניתין:

המחרים בנו, ובתו, ועבדו ושפחתו העברים, ושדה מקנתו⁽²⁴⁾, אין מוחרמין? שאין אדם מחרים דבר שאינו⁽²⁵⁾ שלו, ובנו ובתו אינו שלו, ועבדו ושפחתו ושדה מקנתו אינם נחשבים שלו כיון שיוצאים ממנו ביובל — רבינו גרשום.

הכהנים והלויים אין מחרמין, דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: הכהנים אין מחרמין כיון שחרמים שלהן שהחרם ניתן לכהנים, ואף אם יחרימו יזכו בהם בעצמם, ונמצא שאין הנאה בחרמם.

והלויים מחרמין כיון שאין החרמים שלהן שלכהנים הוא ניתן.

אמר רבי: נראים דברי רבי יהודה — שאף הלויים אין מחרמין — בקרקעות, שנאמר בערי הלויים שקיבלו בארץ "כי אחוזת"⁽²⁶⁾ עולם היא להם, ולא יחרימום, ודברי רבי

ומשנינן: איכא בינייהו: את דברי דרבי אילא! דאמר רבי אילא: באושא התקינו הסנהדרין כשגלו לשם: המבזבז לעניים אל יבזבז יותר מחומש⁽²³⁾ נכסיו, שלא יצטרך לבריות [רבינו גרשום], ורבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי אילא, אבל ת"ק שלא אמר "יהא אדם חס על נכסיו" [רבינו גרשום] חולק על רבי אילא, ואפילו הרבה יכול לבזבז, אלא שישאיר לעצמו מעט כמו בחרם.

מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו, ומנו [מי הם] החברים? רבי ישבב!

ואמרי לה [ויש אומרים] שרבי ישבב ביקש לבזבז, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי עקיבא!

יציאה, כמו יובל.

23. ולמדו מזה הראשונים לשאר מצות עשה, שלא צריך להוציא עליהם יותר מחומש נכסיו, אלא שיש חילוק בין צדקה לבין שאר מצוות עשה, שבשאר המצוות צריך להוציא חומש על כל מצוה ומצוה, אך בצדקה, לכל העניים יחד נתן עד חומש ודי בכך.

24. כתב המנחת חינוך, שדין זה שאינו יכול להקדיש שדה מקנה הוא בין בחרמי כהנים בין בחרמי בדק הבית, ולומדים זאת מגזירת הכתוב שצריך דבר שיכול למוכרו לעולם.

אך הקדש סתם ודאי חל על שדה מקנה וכמפורש במשניות לעיל [יד א כו ב].

25. תמה השפת אמת, והרי שדה מקנה היא ודאי שלו, וזה שאי אפשר להחרים זה מכיון שיש מיעוט שצריך דבר שיכול למוכרו לעולם.

אמנם הרמב"ם [פ"ו מערכין הכ"א] הביא את המשנה והוסיף: שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו. והיינו, כיון שאינו שלו לעולם אין זה נחשב שהגוף לגמרי שלו.

יש להסתפק אם זוהי הסיבה, שיש לאדם כח להחרים רק דבר שגופו שלו לגמרי, או שהמושג חרם זה דוקא לעולם, ואם אין הדבר שלו לעולם ויצטרך לחזור לבעלים זהו סתירה למושג חרם.

26. זה סתירה רק לחרמי כהנים שאינם חוזרים

שמעון — שאומר שהלויים מחרימין — נראין במטלטלין, כיון שאין החרמים שלהם מה שאין כן בכהנים.

גמרא:

ומתמהינן: ורבי יהודה שסובר שהלויים אינם מחרימין כלום, מה טעמו? בשלמא כהנים אין מחרימין כיון שהחרמין שלהן. אלא לויים מה הטעם, בשלמא מקרקעי לא מחרמי דכתיב "כי אחוזת עולם היא להם" אלא מטלטלי, ליחרמי?!

ומשנינן: אמר קרא "אך כל חרם אשר יחרם וגו' מכל אשר לו דהיינו מטלטלין וגו' ומשדה אחוזתו, מקיש מטלטלין לקרקעות וכשם שקרקעות אין הלויים מחרימים, גם מטלטלין אינם מחרימים.

תו תמהינן: ורבי שמעון הסובר שכהנים אינם מחרימים והלויים מחרימים הכל, בשלמא כהנים אינם מחרימים כדאמרן שהחרמים שלהם, אלא לויים מדוע מחרימים הכל, בשלמא מטלטלין, לחרים [מובן שיכול להחרים], דלא מקיש רבי שמעון מטלטלין לקרקעות ואין מקור שלא יחרים. אלא אמקרקעי קשה אמאי מחרים הכתיב "כי אחוזת עולם היא להם"?

ומשנינן: מאי "והלויים מחרימין" — נמי

שאמר רבי שמעון במשנתנו — מטלטלי הוא שמחרימים, אבל לא קרקעות.

ותמהינן: והא מדרקתני בסיפא במשנה: אמר רבי נראין דברי רבי יהודה במקרקעי, ודברי רבי שמעון במטלטלי — ומזה שהוצרך להוסיף מלת "במטלטלי", משמע שבא לומר שלא נראים דבריו של רבי שמעון במקרקעי, מכלל דרבי שמעון עצמו במקרקעי נמי קאמר?!

ומשנינן: הכי קאמר רבי: נראין דברי רבי יהודה שהלויים מחרימין לרבי שמעון בקרקעות, שאף ר"ש לא נחלק עליו אלא במטלטלין, אבל בקרקעות מודה ליה רבי שמעון לרבי יהודה, ומה שאמרנו "ודברי רבי שמעון במטלטלין" כלומר: "שדברי" רבי שמעון לא נאמרו אלא במטלטלין.

אמר רב חייא בר אבין: החרים מטלטלין נותנן המחרים לכל כהן שירצה כתרומה הניתנת לכל כהן שירצו הבעלים, ולא כקרבנות הניתנות למשמר הכהנים העובד בבית המקדש באותו זמן, שנאמר: "כל חרם בישראל לך [לאהרן] יהיה" שמשמע אהרן כח-ב וכל זרעו — ולא דוקא לכהני אותו משמר. אבל החרים שדותיו נותנן לכהן — כלומר: לכל הכהנים — שבאותו משמר⁽²⁷⁾ העובד באותו זמן בבית המקדש, שנאמר בהקדש שדה אחוזה היוצאת לכהנים ביוכל: "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", ונמר "לכהן"

27. מבואר ברמב"ם [פ"ו מערכין ה"ה] שזה תלוי בשעה שהחרים, והמשמר שעבד אז זוכה בחרם.

למקדיש, אבל סתם הקדש יכולים הלויים להקדיש כיון שזה חוזר אליהם על ידי פדיון. ודייק המנחת חינוך [שנו ו] מהרמב"ם שהוא הדין חרמי בדיק הבית יכולים הלויים להחרים כיון שגם זה חוזר על ידי פדיון.